

Overgang

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

Na een bestaan van 26 jaren, terwijl zij uiterlijk, naar de grootte van haar lezerskring, op het hoogtepunt van bloei staat, gaat de Nieuwe Tijd te gronde als offer van de inwendige geschillen in de arbeidersbeweging. De vroegere krisissen en scheidingen heeft zij kunnen doorstaan, omdat zij als vrij, buiten eenig partijverband staand tijdschrift zich voortdurend nieuw kon orienteeren. Zoo heeft zij, wat geen ander marxistisch tijdschrift gelukte (b.v. de „Neue Zeit“ niet, omdat deze eigendom van de S. D. partij was), de overgang van sociaaldemocratie naar kommunisme zonder moeite volbracht. Toen nu het P. B. van de C. P. in het begin van dit jaar met het voorstel kwam, de N. T. onder controle van het P. B. te brengen (door dit P. B. eenige nieuwe redakteuren er bij te laten benoemen), wees de meerderheid van de redaktie dit af, omdat alleen behoud van onafhankelijkheid waarborgen bood, dat ook in het vervolg het tijdschrift niet zou verstarren en in de ontwikkeling van ideeën en strijdvormen mee vooraan zou kunnen blijven. Sindsdien is het echter tot een scherpe breuk tusschen de richtingen in het kommunisme gekomen, waarbij de meerderheid der redaktie de zijde van de Derde Internationale hield. Een scherp disciplinebegip, uit het door de reaktie aangevallen Rusland, waar de kommunistische partij zich militair moest organiseren, mechanisch overgebracht op de West Europeesche partijen, die in een geheel andere sfeer leven, verbood elke literaire samenwerking van leden der C. P. met tot een ander kamp behoorende personen. Daarmee werd het voortbestaan van de Nieuwe Tijd onmogelijk gemaakt; haar plaats als tijdschrift zal nu vervangen worden door partijorganen der beide richtingen. Tot afsnijting van ons werk aan de N. T. willen wij hier nog een blik werpen op de ontwikkeling in deze periode, haar resultaat en de nieuwe problemen.

I.

Toen De Nieuwe Tijd ontstond, in de jaren negentig, bevond zich de arbeidersbeweging in een periode van snelle opkomst.

De burgerlijke wereld zag haar pogingen, om het nieuw omhoog groeiende met geweld te onderdrukken, mislukt; in haar gevoel van

onmacht — onbewust, hoe sterk zij innerlijk was — moest zij voor de eischen der arbeiders wijken. De opheffing van de socialistenwet, het Erfurterprogram in Duitschland, de kiesrechtbeweging en het algemeen kiesrecht in België, de kiesrechtuitbreiding in Nederland, een begin van sociale wetgeving, het nieuwe unionisme in Engeland — zij waren alle symptonen van een nieuwe richting en een nieuwe geest. De sociaal-democratie en de arbeidersbeweging stegen uit de duistere onderwereld van taai, hard vechten tegen brandmerking en vervolging omhoog in het licht als de kampioenen der volksmassaas, de banierdragers van vrijheid en democratie. Tal van jonge intellektueelen sloten zich bij haar aan en werden haar woordvoerders, theoretici en parlementaire leiders. Door de massaas ging de hoop op vernieuwing der wereld door middel van de door klassestrijd veroverde democratie. En tegelijkertijd begon, na een lange tijd van economische stagnatie en misère, een tijdperk van prosperiteit, dat onder de gewone schommelingen van 1895 tot 1914 duurde. Het proletariaat begon zijn vakorganisaties op te bouwen tot reusachtige lichamen, waarin zijn ontwikkeldste leden als een kader van beroepsleiders tot macht kwamen. In deze tijden van beginnende nieuwe opgroei werden, door de behoefte tot oriëntering over de talloze nieuwe vraagstukken, — min of meer in navolging van de reeds langer bestaande „Neue Zeit” — in tal van landen nieuwe tijdschriften opgericht.

Het theoretisch doel van de arbeidersbeweging, als program door haar meest bewuste deel opgesteld, was de revolutie, de verovering van de politieke en maatschappelijke macht door het proletariaat, door Marx als doel van de klassestrijd aangewezen. De theorie was dus het Marxisme. De praktijk was strijd van de arbeiders tegen de bourgeoisie voor hooger loon, korter werktijd, sociale maatregelen, in fabriek en parlement; de praktijk was hervorming en parlementairisme. Dus nam de marxistische theorie de vorm aan van eenheid van hervorming en revolutie in het voortschrijdend proces van groeiende macht van het proletariaat, dat, door de massaas door hervormingen te winnen, de revolutie voorbereidde. De werkelijkheid was, dat al dit organisatie-, hervormings- en parlamentswerk de arbeidersbeweging in het totaalproces van het kapitalisme invoege en haar tot een onontbeerlijk element van de kapitalistische maatschappij maakte. Zonder haar hadden kapitalisme en burgerlijke staat niet kunnen bestaan: zij reguleerden de uitbuiting en de politieke onderdrukking, verhinderden de winst-excessen der enkelingen, regelden de algemeene norm der klassewinst van het kapitaal en gaven door het algemeen kiesrecht een uitweg aan de politieke oppositie van het proletariaat.

In deze tijd, waarin de arbeidersbeweging feitelijk een lid, een orgaan van de burgerlijke maatschappij was en de prosperiteit elke gedachte aan revolutie buitensloot, moest de marxistische theorie een mechanisti-

sche vorm aannemen. De groote beteekenis van Marx als grondvester van de maatschappij- en geesteswetenschap ligt in het inzicht, dat op deze gebieden een even onverbreekelijke oorzakelijkheid heerscht als in het gebied der natuur; de maatschappij ontwikkelt zich volgens vaste wetten. De leer, dat het kapitalisme door zijn ontwikkeling onvermijdelijk, onweerstaanbaar, met zekerheid, („mit Naturnotwendigkeit" zooals de telkens onderstreepte uitdrukking luidde) tot het socialisme voert, werd de hoeksteen van de marxistisch-socialdemokratische propaganda. Met de vraag naar het „hoe" hield zij zich niet bezig; in zooverre nu en dan verklaard werd dat dat vanzelf, door de eigen maatschappelijke krachten zou geschieden, bleef er een rest van wondergeloof in zitten. Maar zij gaf hoop, vertrouwen, toekomstzekerheid aan de arbeiders; zij hield hen af van „kunstmatige" pogingen, om door revolutionaire daden de heerschende orde omver te werpen, of liever gaf een theorie voor hun praktisch besef, dat dit onmogelijk was. Later nog kon zij dienen om de spontaan opkomende drang naar actie tegen te houden door de fatalistische leer, dat het kapitalisme, zoodra het „rijp" was, toch onvermijdelijk plaats zou maken voor het socialisme.

In deze mechanische opvatting van het Marxisme werkte, behalve de maatschappelijke omstandigheid, dat deze zijde van zijn wezen juist noodig was, ook het feit mee, dat de traditie van burgerlijke opvattingen het in het begin moeilijk maakte, tot het alzijdige begrip van zijn diepste wezen door te dringen. Jongere marxisten hebben zich toen gaandeweg aan haar ontworsteld. Zij moesten de vraag stellen: hoe, door welke onmiddellijke kracht verandert een vorig politiek-ekonomisch stelsel, als het „rijp" is voor ondergang, in een volgend? Door de menselijke daad. De daad is een gevolg van de wil, de gedachte, het inzicht, dus van geestelijke elementen. Hoe neemt dan de menselijke geest de inwerking der ekonomische ontwikkeling op en zet ze, door de gedachte heen, om in de revolutionaire daad? Hier stond men niet meer op het terrein van de ekonomie (die de propaganda beheerschte) maar van de filosofie.

Om uit het mechanisme uit te komen, ging de Oostenrijksche school van marxisten, evenals de Duitsche reformisten, terug naar de burgerlijke filosofie en trachtte het marxisme met Kant te verbinden — zoo werd in Oostenrijk het marxisme tot een dekmantel voor reformistisch-nationalistische praktijk. Hier in Nederland werd het mechanisme overwonnen door verdieping van de filosofie van het marxisme aan de hand van Dietzgen. In de oude jaargangen van *De Nieuwe Tijd* is deze ontwikkeling van denkbeelden te vinden. In het begin trad zij op in de vorm van een betere grondlegging van de geldende radikale taktiek. Naast Kautsky het reformisme bestrijdend, zeiden wij schijnbaar het zelfde, maar toch reeds op andere manier. Zoodra daarna het eerste begin

van massa-akties in Duitschland opkwam, ontstond het konflikt tusschen de passief-afwachterende taktiek, die bij de mechanische opvatting behoorde, en die der revolutionaire aktiviteit, die de noodzakelijkheid van spontaan massaal handelen der proletariërs als eenige weg naar het socialisme begreep.

Voor de „linksradikale” marxisten bleef er toch een theoretisch probleem, dat aldus kon gesteld worden: als het kapitalisme zoo ver ontwikkeld is, dat het „rijp” is voor de ondergang, zal dan het proletariaat ook in staat zijn, het socialisme in te voeren? Voor de reformisten was het eenvoudig genoeg: bekwame politici, door stemmenmeerderheid aan het hoofd van de staat geplaatst, voeren door hervormingswetten geleidelijk het kapitalisme in socialisme over. Voor wie echter zag, dat dit een illussie was, dat het kapitalisme integendeel naar steeds scherper konflikten, scherper klassestrijd, nationale strijd, wereldoorlog heenstuurde, was het vraagstuk: hoe krijgt het proletariaat — nu zoo verdeeld in kleine zelfzuchtige bekrompen eenlingen — de kracht, de geslotenheid, het inzicht, om, wanneer het kapitalisme rijp is, de heerschappij te veroveren en de nieuwe orde op te bouwen? Het antwoord werd meestal aldus gegeven: de oude, uit de stagnatie der 80er jaren afkomstige voorstelling van een economische ineenstorting van het kapitalisme, waarin door nood gedwongen het proletariaat op de puinhoopen moet opbouwen, is verouderd. Wat rijpheid van het kapitalisme voor ondergang heet, is niets anders dan de rijpheid van het proletariaat voor de overwinning: zoodra het zoo sterk is, dat het in staat is de heerschappij te veroveren, stort het kapitalisme daardoor ineen. In een periode van harde taaie strijd moet het die kracht verwerven; de kapitalistische konflikten, vooral de dreigende wereldoorlog, moeten het tot die strijd opstuwten.

Dezelfde prosperiteit, die in het tijdperk van 1895—1914 de arbeidersbeweging omhoog voerde, had het kapitalisme zelf omhoog gevoerd. Zijn reusachtige expansie over de aarde, zijn enorme ophooping en concentratie van kapitaal, zijn groeiende wereldkonflikten, samengevat in de naam imperialisme, geven slechts de eene, uiterlijke zijde van deze ontwikkeling weer. De andere is het enorm groeiende machtsbewustzijn van de bourgeoisie, haar zelfvertrouwen, haar toekomstaspecten, die de geheele burgerlijke wereld, het intellect, en ook groote deelen van de arbeidersbeweging meesleepte of min of meer onder haar invloed bracht. Terwijl de sociaaldemokratie, zonder klaar inzicht in die groeiende macht van het kapitaal, steeds maar de oude frases van het machteloze kapitalisme, de onbekwame regeerders der bourgeoisie en de onoverwinlijke sociaaldemokratie herhaalde, begrepen sommige burgerlijke politici al heel goed, dat dat maar bluf en schijn was. Vier miljoen stemmen hebben ze gekregen, schreef Delbrück in 1912, maar niemand

is er meer bang voor; want zij worden geleid door leiders, die menschen zijn als wij en met wie te praten valt: „sie kochen auch mit Wasser". Wel konden wij daar tegenover stellen, dat het niet om de leiders maar om de massaas ging, die, als zij tot groote aktie kwamen, andere doelen hadden dan de leiders. Maar vooreerst kreeg Delbrück gelijk.

De wereldoorlog brak uit. De verwachting, dat deze in het proletariaat een begin van revolutionair verzet zou wekken — een restje wondergehoof, dat door één groote gebeurtenis de millioenen onverschillige passieve vakvereenigingsleden ineens aktieve strijders zouden kunnen worden — bleek ijdel. Dat kwam, werd gezegd, doordat de arbeiders onvoorbereid waren; ze kenden de oorlog niet; de revolutie kon alleen als gevolg uit de oorlog opkomen. De oorlog nam een einde; na een grenzelooze ellende en onderdrukking, als men te voren niet voor mogelijk had gehouden, stortten de burgerlijke staten in Centraal Europeïnen. En weer bleek het proletariaat — ondanks de machteloosheid der bourgeoisie, ondanks het schitterende voorbeeld van Rusland — onbekwaam, niet in staat om de macht te veroveren en het kommunisme te grondveste. In de grootkapitalistische Ententestaten bleef elke poging uit; in het grootkapitalistische Duitschland volgde slechts een deel van het proletariaat de revolutionairen, de massa volgde in oude passiviteit de leiders der oude organisaties.

Waar de oude linksradikale theorie een voortgaand, zij het ook moeilijk pad had gezien, van een groeiend kapitalisme over een tot macht opgroeïend proletariaat naar de revolutie, lag nu een diepe, breede kloof: een kapitalisme, dat ekonomisch ineengestort was, en een proletariaat, dat niet rijp en bekwaam was voor zegepraal en kommunistische opbouw.

II.

Het mislukken van de proletarische wereldrevolutie na de oorlog beteekent het volkomen fiasco van de mechanistische opvatting van het marxisme, als zouden de „maatschappelijke krachten" buiten ons om de revolutie brengen. Niet op de algemeene stelling van het moeten komt het aan, maar op de bijzondere krachten, die door hun groei ten slotte dit „moeten" bewerken; zoolang zij er niet zijn, is er nog geen moeten.

Wij hebben herhaaldelijk, van begin af aan, op het gebrekkige van die theorie gewezen. Het maatschappelijk ontwikkelingsproces vindt plaats door levende menschen; de materieele veranderingen werken op de geest in, vormen daar indruk, gedachte, wil, inzicht, en deze voeren tot de daad, het aktieve terugwerken op de materieele wereld, de revolutie der maatschappij. De geestelijke omvorming is de onmisbare tusschenschakel. En deze vindt niet ineens en langs rechte lijn plaats: de oude geestesinhoud laat de nieuwe invloeden slechts langzaam toe,

neemt ze gaandeweg op, onder taai verzet van de traditie; vele krachtige inwerkingen van nieuwe toestanden en behoeften, zoowel direkt als door hun geestelijke reflex als begrip, theorie en leer, zijn noodig om de menschen tot de nieuwe daad geschikt te maken.

Voor de verovering van de macht door het proletariaat, voor zijn heerschappij, voor de opbouw van het kommuniste, dus voor de wereld-revolutie zijn niet slechts materieele voorwaarden noodig, maar ook geestelijke: een proletariaat met een bepaald karakter, wil en inzicht, geestelijk rijp voor deze taak. Rijpheid beteekent hier het afschudden van alle slaafsheid, lijdzaamheid en volgzaamheid — die het kapitalisme mogelijk maakten en als erfenis nog een tijdlang voortbestaan, — het opgroeien tot de revolutionaire deugden: geestelijke zelfstandigheid, trots, dapperheid, geestdrift, vaste saamhoorigheid, opstandigheid. Zulk een proletariaat is er niet onmiddellijk; uit de materieele toestanden moet zijn geest en zijn wil door middel van een praktijk van strijd, propaganda en groeiend inzicht zoo worden.

De geestelijke ontwikkeling is nu achter bij de materieele. De geest van het proletariaat is onrijp, zwak, door de praktijk van de arbeidersbeweging, die de massaas passief hield. Hier ligt het groote gebrek aan macht, dat de andere machtfactoren werkeloos maakt. Wat helpt de volksmassa haar reuzenaantal, als zij zich door de enkele leiders laat leiden? Organisatie heet steeds de grootste machtfaktor van het proletariaat; en terecht. Maar zonder deze geestelijke inhoud, de eigen geestelijke kracht der massaas bleek de organisatie een hol reuzenlichaam te zijn, of nutteloos, of een werktuig van de vijand.

Het is daarom niet voldoende, dat men zichzelf en de arbeiders — om de moed er in te houden — in de geest van de oude fatalistische theorie, steeds herhaalt: het kapitalisme gaat te gronde; zijn ondergang is onvermijdelijk; zie naar Duitschland. Men moet er bijvoegen: als het proletariaat passief blijft en niet door eigen kracht de heerschappij veroverd, gaat het met het kapitalisme te gronde — ook hiervan toont Duitschland reeds eenige symptomen. En men moet aan het proletariaat de weg wijzen, om tot die geestelijke kracht te komen.

Hier ligt de taak van de kommunisten, de kommunistische partij. Zij heeft de konsekwentie te trekken uit de twintigjarige geschiedenis van een reusachtige ontwikkeling der materieele en een achterblijven der geestelijke factoren der revolutie. Zij heeft de diepste oorzaak van zwakheid op te heffen door het bewustzijn van het proletariaat op de hoogte te brengen van het zijn. Haar doel is de geestelijke rijpheid van het proletariaat, zijn klaar bewustzijn van eigen wezen en taak. Daarin ligt de groote verdienste van de K. A. P. dat zij uit de feiten heeft willen leeren, dat het kernvraagstuk van de revolutie het vraagstuk van de ontwikkeling van het zelfbewustzijn van het proletariaat is. Dit is geen

kwestie van abstrakte schoolmeesterij, maar het leidende principe van haar taktiek: elk schijnbaar of tijdelijk voordeel moet opgeofferd worden aan dit groote doel. Het parlementairisme kan voordeelen brengen; maar het bestendigt en versterkt de geestelijke afhankelijkheid en onzelfstandigheid der arbeidersmassaas, en van uit dit belangrijkste oogpunt is het dus te verwerpen. De bedrijfsorganisatie mag in het begin machteloos tegenover de vakbeweging staan; maar slechts door haar is de direkte zelfaktie der massaas mogelijk; dus is zij noodzakelijk. Wat de marxisten van de linksliberale richting tegenover Kautsky theoretisch verdedigden, is in de taktische principes van de K. A. P. voor het eerst als praktijk neergeslagen.

Het grootste deel van de kommunisten is echter een andere weg gegaan. Zij, die in de oorlogsjaren aan de zaak van de revolutie vasthielden, hebben verwacht, dat het proletariaat daarna op het voorbeeld van Rusland de macht zou veroveren; en zij hebben het uiterste gedaan, om het die weg op te sturen. Zij konden toen niet voorzien, dat het proletariaat daartoe nog niet in staat was, omdat dit nu, eerst in het mislukken van de revolutie, praktisch kon blijken. Het proletariaat liet hen in de steek; hun beste aanvoeders vielen. Het proletariaat had nog een veel grooter, langer weg door te maken, het moest veel hooger groeien in geestelijke en zedelijke kracht, om toegerust te zijn voor de revolutie. En toen zij zagen, dat het proletariaat niet met hen ging, terwijl zij, klein troepje, de revolutie, niet konden maken, toen hebben zij — als zoo vaak in de geschiedenis revolutionaire richtingen na het mislukken van de aanval — de koers gewijzigd en zich op de bodem van de bestaande orde geplaatst. Zij zijn parlementair, zij zijn hervormers van het kapitalisme geworden, zij trachten gematigder doelen met kleinere middelen te bereiken. Nog bleven de oude leuzen klinken, om zich zelf en anderen diets te maken, dat zij nog dezelfde zijn als vroeger; maar deze leuzen krijgen nu zelf een andere beteekenis.

De Derde Internationale zet, in tegenstelling tot de K. A. P. de methoden en grondgedachten van de vroegere radikale en linksradikale sociaaldemocratie voort. Onder kommunistische leuzen wordt de taktiek van „revolutionair” parlementairisme en het winnen van de vakbeweging voortgezet. En daarbij behoort ook de verwachting, dat krachten van buiten voldoende zijn om de revolutie te brengen. In zijn groote rede op het 3de kongres wees Trotzky op de naderende ekonomische ineenstorting van het kapitalisme en op de spoedige onafwendbare nieuwe wereldoorlog; zoo niet het eene, dan zou toch het andere het proletariaat weer in de revolutie drijven. Dus dezelfde verwachting als vóór 1914: op de krachten van buiten, niet op de arbeiders zelf berust de hoop op revolutie. Is het niet waarschijnlijk, dat zij even ijdel zal blijken als in 1918? Natuurlijk zullen nu en dan door de ekonomische en politieke

krisissen de proletariërs opstaan, en zullen nieuwe personen, misschien wel kommunisten, aan de regeering komen; maar dit is dan evenmin een proletarische revolutie als die van 1918, doch slechts een episode, waarin het proletariaat, door teleurstelling eenerzijds, nieuwe krachtsinspanning anderzijds, weer een stap voorwaarts in zijn zelfontwikkeling zal doen.

Koud en somber ligt de wereld om het proletariaat, vol van de wredeste ellende en de zwaarste strijd. Het groote licht in het Oosten, dat de weg wees, wordt dof. Klein en zwak is nog zijn eigen revolutionaire kracht. Het staat eerst aan het begin van de moeilijke lange weg, die naar het kommunisme voert. Voor wie vol geestdrift geloofde, dat de zege nabij was en nu aan zijn groote leuzen vasthoudt, of voor wie de waarheid van een idee slechts ziet, als zij uiterlijke macht, succes, zege heeft behaald en die waarheid niet ziet, zoolang zij nog enkel als idee opgroeit, mag het moeilijk zijn om tot deze erkenning te komen. Toch is voor de arbeidersbeweging inzicht in de harde waarheid het eerste noodige: terwijl het kapitalisme economisch ineenstortte, heeft de arbeidersbeweging niet de kwaliteit, noodig om bezit van de macht te nemen. Die kwaliteit kan zij slechts verwerven door de waarheid in het gezicht te zien, zich daarop in te richten en de krachten van het kapitalisme en zijn eigen kracht ernstig te onderzoeken.

III.

Het kapitalisme is door de oorlog in een zware crisis geraakt; zijn produktie-apparaat is ineengestort; de voorwaarden voor zijn vervanging door een hogere vorm van produktie, de socialistsche, zouden gegeven zijn, als niet de hoofdvoorwaarde ontbrak: een proletariaat, in staat om de heerschappij in handen te nemen en te houden. Dus leeft het kapitalisme verder. Maar het oude kapitalisme met zijn prosperiteit en de daarop berustende toestanden is onherroepelijk voorbij. Een periode van neergang en stagnatie breekt aan, — misschien nu en dan door vleugjes opleving onderbroken — die voor bijna alle klassen een zee van materiele en moreele ellende beduidt, ze in felle, vernietigende klasse-oorlogen tegen elkaar drijft, zoolang, tot eindelijk het proletariaat de kracht en vastheid heeft gekregen om voor goed zijn diktatuur, zijn alleenheerschappij te vestigen en de nieuwe sociale orde op te bouwen.

Het kapitalisme sinds 1918 is anders dan het oude. Het staat voor nieuwe problemen, het moet trachten weer op te bouwen en zijn macht te bevestigen, het gebruikt nieuwe methoden en nieuwe vormen, vooral ook om zich tegen de revolutie te beveiligen. Terwijl van de zijde van de Derde Internationale het hoofdgewicht gelegd wordt op het telkens opnieuw herhaalde bewijs, dat het kapitalisme onherroepelijk te gronde

gaat, is het de K. A. P. in Duitschland, die (in haar blad, de K. A. Z. en in haar tijdschrift „Proletariër“) het meeste gedaan heeft, om de nieuwe verschijnselen en het karakter van het nieuwe kapitalisme te ontleden en te begrijpen. De ruimte laat niet toe, hier uitvoerig op in te gaan; slechts enkele hoofdmomenten mogen aangegeven worden.

Het resultaat van de vernietiging der produktiekrachten in de oorlog en daarna is een sterke inkrimping der produktie. Kapitalistische produktie, aldus leert de theorie, is niet direkt aan een van buiten gegeven behoefte gebonden, maar kan in zeer verschillende omvang bestaan, evengoed op sterk ingekrompen als op sterk uitgezette maatstaf produceeren. In het eerste geval valt een grooter deel der menschheid er buiten als producent en verbruiker, en moet of werkeloos verhongeren of tot produktie voor eigen gebruik (op het land) overgaan: een teruggang tot primitiever toestand. Tegenover de abstrakte mogelijkheid om door bewuste regeling van de zijde van staat of grootkapitaal de produktie aan de gang te brengen, staat het partikulier winstbejag, nog altijd de machtigste drijvende kracht, die vaak meer voordeel ziet in duurte en schaarste, dan in goedkoope overvloed, en daarom de produktie stilzet (uitverkoop van Duitschland). De valutaschommelingen beletten herstel van geregeld internationaal ruilverkeer. Twee jaar geleden werd de opbouw belemmerd door de onwil van de arbeiders, om zich weer in het oude gareel te spannen: toen moest de werktijd verkort worden. Nu worden ze door zware werkeloosheid geteisterd en machteloos geslagen. Voor de arbeidersklasse, internationaal, beteekent inkrimping van de produktiebasis blijvende werkeloosheid, een krisis van geheel andere aard dan het vroeger tijdelijk buiten werk raken: een bepaald deel is overkompleet, en mag, wat 't kapitaal betreft, verdwijnen. Het kapitaal heeft slechts te zorgen, dat niet het geheele proletariaat dit bemerkt en als eigen zaak er tegen vecht, (waarbij in het kader van de bedrijfsorganisaties de werkelozen als meest verbitterde afdeeling vooraan zullen strijden), maar zich verdeeld laat houden en dit proces ondergaat als een opzijschuiven der minder geschikten door de meer bevoorrechten, een elimineeren der blijvend werkelozen uit de vakbeweging. Hoe dit overkompleet van proletariërs zich verdeelt over delanden, wisselt door politieke en valutainvloeden. Eerst leed Duitschland er het meest onder, tegenwoordig Engeland en Amerika. De daling van de markt beteekent nu een buitengewoon omlaagdrukken van de levensstandaard van de Duitsche arbeidersklasse (en andere klassen), die nu door het internationaal kapitaal als internationaal koelievolk gebruikt wordt: het krijgt als goedkoopste werkkracht* werk, terwijl (omdat deze koelies gekwalificeerd werk doen) elders, in Engeland en Amerika, de werkeloosheid zich uitbreidt. Zoo vindt een vereffening van revolutioneerende factoren plaats. Tegelijk wordt de werktijd verlengd; wetten tegen het staken worden ontworpen

of aangenomen; de vakverenigingen laten nu en dan wel staken, om de arbeiders hun machteloosheid te laten voelen, maar ze werken politiek en economisch met het kapitaal samen, opdat van de zijde der arbeiders aan het kapitalistisch herstel niets in de weg wordt gelegd.

De weg, waarlangs het kapitaal tracht, deze crisis te boven te komen is de overgang tot een hoogere organisatievorm, het internationalisme economisch en politiek. De geweldig toegenomen concentratie van kapitaal, in en na de oorlog, de grootere macht van industrieele kombinaties, die de grondstoffen monopoliseeren (Stinnes) en van de banken, beteekent tegelijk een sterke opheffing van hun nationaal karakter. De industrie wordt ook geinternationaliseerd: terwijl Duitsch kapitaal zich in het buitenland redt, zijn de aandeelen der Duitse, Oostenrijksche, Poolsche ondernemingen reeds grootendeels in handen van Engelsche, Hollandsche, Amerikaansche, Fransche kapitalisten; voor hen maken de goedkoope Duitse koelies meerwaarde. Het Amerikaansch kapitaal beheerscht dat van alle andere landen meer dan vroeger eenig nationaal kapitaal kon heerschen. Terwijl achter elkaar de kroon, de mark, de franc naar de kelder gaan en onbruikbaar worden voor internationaal verkeer, groeit de dollar tot internationale standaard en behoudt het nationale papiergeld alleen zijn lokale plaats als goedkoope pasmunt voor proletariërsbehoefden. Wel mislukt nog het pogen om dit proces door een internationale kredietbank bewust te voltooien; voor de Amerikaansche financiers zijn de politieke toestanden in Europa nog te weinig geordend (grootte legers van alle landjes tegen elkaar) om er goed geld aan te wagen. En bovendien versnelt de stagnatie en de revolutionaire onrust in Europa de kapitalisatie en het onderling verkeer der andere werelddelen, waar meer en veiliger is te verdienen; zoo verdwijnt Europa uit het middelpunt der wereldhuishouding.

Ook politiek poogt het kapitaal door een ontwikkeling naar het internationalisme de gevaren en wrijvingen uit de nog onopgeloste tegenstellingen te ontgaan. De vredeskonferentie te Washington zal geen eeuwige vrede brengen — als het de volkerenvrede kon waarborgen, beteekende dit een zooveel zwaardere onderdrukking van het proletariaat, dat een klasseoorlog de noozakelijke uitkomst zou zijn — maar zij is toch niet op één lijn te stellen met vroegere Haagsche konferenties. De gevolgen van de wereldoorlog, al wist het proletariaat niet de macht te winnen, bracht toch genoeg revolutionaire beweging, om de machthebbers ernstig te waarschuwen voor een herhaling. En stonden in den Haag soevereine staten eigenwillig tegenover elkaar — nu dikteert Amerika zijn macht en wil, met Engeland, dat liever veel toegeeft dan nog eens zulk een oorlog te wagen, heeft het zich blijkbaar van te voren verstaan, en tegen hen beiden is geen macht opgewassen. Dit wil niet zeggen, dat dit streven dadelijk gelukt — te veel nieuwe tegenstelling groeit tel-

kens tusschen kapitalistengroepen op, te veel overgeleverde nationale aspiraties trachten zich tegen zulk een regeling van wereldheerschappij te verzetten; — maar op de resultaten der konferentie zelf komt het niet zoozeer aan als op de nieuwe verschijnselen, waarvan zij een uiting is. Zij is noch een belachelijke poging een utopie van wereldvrede na te jagen, noch een groot opgezette komedie om de volkeren met huichelachtige vredesleuzen te bedotten, maar een ernstig streven van het kapitaal om zich tegen de opkomende proletarische revolutie te versterken.

In deze ontwikkeling verliest de nationale staatsmacht de albeheerschende positie, die zij in de laatste halve eeuw bezat. Internationaal wordt haar soevereiniteit beperkt; de overwonnen staten zijn niet eens meer in schijn onafhankelijk, de anderen alleen maar in schijn. En tegelijkertijd wordt zij van binnen uit ondermijnd, daar het grootkapitaal het staatsapparaat steeds meer als een veel te duur en daardoor onpraktisch werktuig gaat beschouwen. In Duitschland is het reeds zoover, dat de staat bankroet is, niets kan, geen geld tot afbetaling heeft, en zich door de grootkapitalisten, die het wel hebben, openlijk de wet moet laten voorschrijven. Het grootkapitaal behartigt thans zijn internationale belangen veel beter direkt op financieele konferenties, dan door middel van hun afzonderlijke regeeringen. En zelfs het er onder houden der arbeiders wordt reeds meer met fabriekspolitie, bedrijfsraden en vakverenigingen volbracht dan met de geweldorganen van de staat.

Deze ontwikkeling, de aftakeling van de staat en het internationaliseeren van de kapitaalmacht zijn nog in hun begin, nog maar een tendens; en bovendien vinden zij meer achter de schermen dan in het openbaar plaats. Het kapitaal kan de vormen, die het overigens het best zouden passen, niet eenvoudig invoeren, omdat andere belangen het dwingen de overgeleverde hulzels te behouden. Het verkeert in een geval, vergelijkbaar met zijn opkomst in Duitschland, toen een staatseenheid noodig was, en toch de „Kleinstaaterij“ bleef, omdat de jonkers er materieel belang bij hadden, en om de proletariërs door ontrecting er beter onder te kunnen houden. Ten eerste dus, omdat er sterke groepen in het kapitaal bestaan, die belang hebben bij de oude nationale verdeeldheid, — ook omdat zij in hooge mate nationale onafhankelijkheid was — en die men niet met geweld kan neerwerpen, omdat een te felle onderlinge oorlog, bij de dreiging van het proletariaat, ongeraden is. Dus moeten al deze tegenkrachten door bemiddeling en concessies onschadelijk worden gemaakt. In de tweede en voornaamste plaats, ter verleugening van het proletariaat, dat vooral de waarheid van de nieuwe wereld niet mag zien. Daartoe moeten de oude schijnvormen blijven bestaan: de nationale staten, opdat de proletariërs met oude nationale leuzen tegen elkaar op te zetten zijn; de schijn van staatsmacht, regeering, parlement, wetgevende macht, opdat het proletariaat daarop

aanvallend, op die bonte lappen zijn tanden stukbijtend zijn kracht nutteloos verspilt, en de werkelijke vijand — die achter de schermen reeds als internationale macht handelt — en de goede strijdwijze tegen hem niet ziet.

Zoo hoopt het kapitalisme zich te redden op tweeërlei wijze: ten eerste door de produktie op te bouwen en zoo de materieele reden tot onrust weg te nemen, ten tweede door het proletariaat door oude schijnvormen te bedriegen en niet tot klaar inzicht te laten komen. In beide wordt het ondersteund door de Tweede en de Derde Internationale. Of het gelukken zal is natuurlijk met zekerheid niet te voorspellen. Als het proletariaat onbepaald passief blijft, zal natuurlijk ten slotte na de stagnatie weer een opbloei komen; maar het is te verwachten, dat te voren de stagnatie zelf de massaas tot telkens nieuw verzet drijft. In deze strijd zal dan een werkelijk revolutionaire arbeidersbeweging omhoog groeien.

Een nieuwe periode van de geschiedenis is begonnen: wat Marx een „Epoche sozialer Revolution” noemt, de periode van neergang en ondergang van het kapitalisme. Het spreekt van zelf, dat eerst in dit tijdperk van sociale revolutie een werkelijk revolutionaire arbeidersbeweging kan ontstaan. Tot nog toe kon de arbeidersbeweging alleen haar voorgeschiedenis beleven, konden de arbeiders wel instinktief tegen het neerdrukkende kapitaal opvechten, wel voor een deel het verre groote doel als ideaal zien, maar daarbij altijd door anderen geleid; nog niet onafhankelijk tegenover burgerlijke tradities staan, nog niet werkelijk zelf strijden op zulk een wijze, dat zij zelfstandig hun eigen vrijheid organiseerden en opbouwden. Het klinkt zoo weinig beteekenend, dit beginsel dat alleen de arbeiders zelf zich bevrijden kunnen, door zelf te denken, zelf te handelen, te strijden, zelf hun daden, hun belangen te regelen en te bepalen — velen, verdoofd door de revolutionaire leuzen (bestemd tot camouflage van het reformisme) zullen er nauwlijks aandacht aan geven. En toch is dit het eenige, dat werkelijk revolutionair en kommunistisch is. In deze eenvoudige waarheid ligt de groote en grootsche kern van de proletarische revolutie besloten.

Een kleine groep heeft zich in eenige landen gevormd, die bewust het karakter der beweging aan de nieuwe inzichten aanpast, internationaal en anti-parlementair is en op de verheffing van de geestelijke kracht en het revolutionair bewustzijn van het proletariaat de nadruk legt. Andere groepen bewegen zich in deze richting. Elke groote beweging zal grootere massaas dwingen om haar taktische methoden te gebruiken en ze van de oude methoden en leiders vrijmaken.

In dit proces van rijpwording, vrijwording en machtverovering van het proletariaat groeit het kommunisme op.